

ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ

ΟΜΑΔΑ ΠΡΩΤΗ

ΘΕΜΑ Α1

Να δώσετε το περιεχόμενο των ακόλουθων όρων:

α. Αγροτική μεταρρύθμιση

β. Κίνημα στο Γουδί

γ. Συνθήκη των Σεβρών (28 Ιουλίου/10 Αυγούστου 1920).

Μονάδες 15

ΘΕΜΑ Α2

Να χαρακτηρίσετε τις προτάσεις που ακολουθούν, γράφοντας στο τετράδιό σας τη λέξη **Σωστό** ή **Λάθος** δίπλα στο γράμμα που αντιστοιχεί στην κάθε πρόταση:

α. Η πολιτική και κοινωνική επιρροή των σοσιαλιστικών ομάδων και των εργατικών ομαδοποιήσεων, στο τέλος του 19^{ου} αιώνα, ήταν σαφώς μεγαλύτερη στην Ελλάδα από εκείνη που άσκησαν αντίστοιχα κινήματα σε βιομηχανικές χώρες της Δύσης αλλά και σε βαλκανικές.

β. Στο τέλος του 1904 έληξε η περίοδος της Γενικής Συνέλευσης (στην Κρήτη) και προκηρύχθηκαν εκλογές για την ανάδειξη 64 βουλευτών.

γ. Με βάση το άρθρο 11 της Σύμβασης της Λοζάνης ιδρύθηκε η Μικτή Επιτροπή Ανταλλαγής με έδρα την Κωνσταντινούπολη.

δ. Το Μάιο του 1927 ιδρύθηκε η Τράπεζα της Ελλάδος, η οποία άρχισε τη λειτουργία της ένα χρόνο αργότερα.

ε. Μετά τη διάλυση της ΕΑΠ, το 1930, τα χρέη των αγροτών προσφύγων ανέλαβε να εισπράξει η Εθνική Τράπεζα.

Μονάδες 10

ΘΕΜΑ Β1

Να αναφερθείτε: **α)** στην οργάνωση των ελληνικών πολιτικών κομμάτων, σε επίπεδο ηγεσίας, κατά το τελευταίο τέταρτο του 19^{ου} αιώνα (μονάδες 7) και **β)** στους λόγους για τους οποίους δεν προέκυψαν ταξικά κόμματα στην Ελλάδα, κατά την ίδια περίοδο. (μονάδες 6)

Μονάδες 13

ΘΕΜΑ Β2

Να αναφερθείτε: **α)** στις ενέργειες του Μητροπολίτη Τραπεζούντας Χρύσανθου για το ποντιακό ζήτημα, κατά το συνέδριο Ειρήνης (1918-1919) στο Παρίσι (μονάδες 6) και **β)** στις ενέργειες του Μητροπολίτη Αμάσειας Γερμανού Καραβαγγέλη, κατά το 1921, για το ίδιο ζήτημα. (μονάδες 6)

Μονάδες 12

ΟΜΑΔΑ ΔΕΥΤΕΡΗ

ΘΕΜΑ Γ1

Με βάση τις ιστορικές σας γνώσεις και αντλώντας στοιχεία από τα κείμενα που σας δίνονται, να αναφερθείτε:

α) στις εκλογικές αναμετρήσεις του Νοεμβρίου 1910 (αμέσως μετά την παραίτηση Δραγούμη) και του Μαρτίου του 1912, καθώς και στον συσχετισμό των πολιτικών δυνάμεων που προέκυψαν από αυτές (μονάδες 15) και

β) στη στάση του Βενιζέλου ως πρωθυπουργού της Ελλάδας στο Κρητικό ζήτημα μέχρι και τις 12 Οκτωβρίου 1912. (μονάδες 10)

Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΟ Α

[...] Στις 6 Οκτωβρίου [1910] ορκίσθηκε η κυβέρνηση υπό τον Ελευθέριο Βενιζέλο, ο οποίος ανέλαβε και τα υπουργεία των Στρατιωτικών και των Ναυτικών [...] Στις 8 Οκτωβρίου, ο πρωθυπουργός ανέπτυξε στο κοινοβούλιο τις βασικές κυβερνητικές θέσεις. [...] Όταν [...] στις 9 Οκτωβρίου ολοκληρώθηκε η συζήτηση γύρω από τις προγραμματικές δηλώσεις της κυβερνήσεως, [...] ο νέος πρωθυπουργός έσπευσε να επιζητήσει την ψήφο εμπιστοσύνης [...]. Όταν διαπιστώθηκε η έλλειψη απαρτίας* [...] ο Βενιζέλος υπέβαλε στο βασιλιά την παραίτησή του και εισηγήθηκε [...] τη διάλυση του σώματος. [...] Και ο Γεώργιος Α΄, διαισθανόμενος το εντεινόμενο λαϊκό ρεύμα υπέρ του Βενιζέλου δε δίστασε να δεχθεί την εισήγηση του πρωθυπουργού. Στις 12 Οκτωβρίου δημοσιεύτηκε [...] η προκήρυξη νέων εκλογών [...]. Η πρωτοβουλία του ανώτατου άρχοντα προκάλεσε τη ζωνή αντίδραση των παλαιών κομμάτων. Ο Γ. Θεοτόκης, ο Δ. Ράλλης και ο Κ. Μαυρομιχάλης, επικεφαλής των τριών ισχυρότερων κομματικών σχηματισμών, αποφάσισαν να καταγγείλουν τη βίαιη διάλυση της βουλής και να απόσχουν από την επικείμενη εκλογική αναμέτρηση. Η ερμηνεία της δραματικής αποφάσεως των τριών ηγετών ήταν εντούτοις στην ουσία συνυφασμένη λιγότερο με την καταγγελία της βασιλικής πρωτοβουλίας και περισσότερο με τη συνειδητοποίηση του πολιτικού αδιεξόδου όπου είχαν περιπέσει.[...] Έτσι σε θέση αδυναμίας, η ηγεσία του παλαιού πολιτικού κόσμου κατέφυγε στο μέτρο της αποχής, με την ελπίδα ότι στο άμεσο μέλλον θα ήταν δυνατό να επιχειρήσει την τελική αναμέτρηση σε πεδίο περισσότερο πρόσφορο. Διερωτάται κανείς αν ο παλαιός πολιτικός κόσμος είχε καταστεί ανίκανος να σταθμίσει τη βαρύτητα των νέων καθοριστικών παραγόντων της ελληνικής δημόσιας

ζωής ή αν είχε εναποθέσει τις ελπίδες του στην πιθανή φθορά της νέας κυβερνήσεως.

Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τ. ΙΔ': *Νεώτερος Ελληνισμός από το 1881 ως το 1913*, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 20002, σ. 273-274.

*απαρτία: ο αριθμός στη σύνθεση μελών (συνέλευσης, συμβουλίου κλπ) που απαιτείται, προκειμένου να θεωρηθεί έγκυρη μια συνεδρίαση ή το αποτέλεσμα της.

ΚΕΙΜΕΝΟ Β

[...] Ο Βενιζέλος και οι Φιλελεύθεροι και πάλι θριάμβευσαν. [εκλογές Μαρτίου 1912] [...] Τα παλιά κόμματα, τα οποία είχαν απόσχει στις εκλογές [Νοέμβριος 1910], τώρα κατόρθωσαν να αναδείξουν βουλευτές μόνο εκεί όπου αποδεδειγμένα οι υποψήφιοί τους ήταν προσωπικότητες πρώτου μεγέθους. Και πάλι, όμως, πολλοί αρχηγοί μόλις και μετά βίας πέτυχαν να εκλεγούν, ενώ άλλοι, όπως ο Δ. Ράλλης και ο Α. Ζαΐμης, κατάφεραν να καταλάβουν κάποια έδρα στη νέα Βουλή μόνο σε αναπληρωματικές εκλογές, σε άλλες περιοχές. [...] Στη νέα Βουλή [...] άσκησαν την αντιπολίτευση οι παλιοί ηγέτες Γ. Θεοτόκης, Δ. Ράλλης, Κ. Μαυρομιχάλης και οι νέοι πολιτικοί ηγέτες Δ. Γούναρης, Π. Τσαλδάρης και λίγο αργότερα ο Ν. Δημητρακόπουλος.

Η Βουλή αυτής της περιόδου υπήρξε εκείνη που επί ημερών της η Ελλάδα θριάμβευσε, αν και άρχισε το έργο της κάτω από δραματικές, πραγματικά, συνθήκες, που είχε δημιουργήσει η τελευταία ανάφλεξη του Κρητικού Ζητήματος.

Η Κρήτη σκόπιμα είχε διενεργήσει εκλογές την ίδια μέρα με την Ελλάδα, με σκοπό να αποστείλει τους εκπροσώπους της στη νέα ελληνική Βουλή, αφού μετά το κίνημα των Νεότουρκων το νησί είχε κηρύξει την ένωση με την Ελλάδα. Μάλιστα, τα αποτελέσματα ήταν εντελώς διαφορετικά από αυτά στην Ελλάδα, καθώς το κόμμα του Ε. Βενιζέλου εξέλεξε μόνο 23 βουλευτές σε σύνολο 69. Η Τουρκία όμως παραμόνευε για να βρει αφορμή και να επιτεθεί εναντίον της Ελλάδας.

Ο Βενιζέλος, βλέποντας ότι δεν ήταν καιρός για πολεμικές περιπέτειες, αρνήθηκε κατηγορηματικά στους βουλευτές από την Κρήτη να εισέλθουν στην ελληνική Βουλή. [...] Η άρνηση αυτή δεν ήταν καθόλου εύκολη για τον παλαιό αγωνιστή και επαναστάτη. Τέσσερις μέρες παρέμεινε κλεισμένος στο ξενοδοχείο «Φρύνη» του Παλαιού Φαλήρου, στο οποίο διέμενε.

Παπαρρηγόπουλος, *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τ.5: 1882-1974, National Geographic, σ. 42.

ΘΕΜΑ Δ1

Αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις και αντλώντας στοιχεία από τον πίνακα και τα κείμενα που σας δίνονται, να παρουσιάσετε:

- α)** τις επιπτώσεις από την άφιξη και την εγκατάσταση των προσφύγων στην εθνολογική σύσταση του πληθυσμού της Ελλάδας (μονάδες 13) και **β)** τη συμβολή τους στην αγροτική οικονομία της χώρας. (μονάδες 12)

Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΟ Α

[...] Στη Θράκη, όπου ο ελληνικός πληθυσμός είχε υποστεί δραστική μείωση μετά τη βουλγαρική κατοχή το 1913, η εγκατάσταση των προσφύγων ήταν άμεση προτεραιότητα για το ελληνικό κράτος. Το 1924, το ελληνικό στοιχείο έφτασε το 62,1% του πληθυσμού, ενώ, τέσσερα χρόνια αργότερα ένας στους τρεις κατοίκους της Θράκης ήταν πρόσφυγας. [...] Όπως επισήμανε ο πρωθυπουργός Ελευθέριος Βενιζέλος σε λόγο του το 1929, «...δεν υπήρξε ποτέ εθνικόν ελληνικόν κράτος εξίσου μεγάλον, όπως αυτό το οποίον έχουμε σήμερον (...) και μάλιστα τόσον ομοιογενές».

Γιώργος Γιαννακόπουλος, «*Η Ελλάδα με τους πρόσφυγες*», στο *ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ 1770-2000*, τ. 7ο ς, Ελληνικά γράμματα, Αθήνα 2003, σ. 92.

ΚΕΙΜΕΝΟ Β

[...] Οι κυβερνήσεις [...] εκτελούν μεγάλα εγχειοβελτιωτικά και αρδευτικά έργα, κυρίως σε τρεις περιοχές, στις πεδιάδες των Σερρών, της Δράμας και της Θεσσαλονίκης: διευθετούν προς όφελος της γεωργίας κοίτες χειμάρρων και μεγάλων ποταμών, όπως του Αξιού, του Στρυμόνα κλπ., που με τις πλημμύρες τους νέκρωναν τις παρόχθιες γαίες σε μεγάλο βάθος, αποξηραίνουν λίμνες [...] και τις γαίες τις παραδίδουν σε ακτήμονες πρόσφυγες και γηγενείς. Ο Γερμανός Stephan Ronhart [...] γράφει «Σήμερα η Ελλάδα, αφότου δέχθηκε στο έδαφός της τα πλήθη των προσφύγων, περικλείει στα σύνορά της ένα σχεδόν απόλυτα ομογενή από άποψη γλώσσας και θρησκείας λαό 6.550.000 ψυχών». Και σε άλλο σημείο: «Ο ελληνισμός σώζοντας τους πρόσφυγες του από την καταστροφή και την εξουθένωση έσωσε ο ίδιος τον εαυτό του και ανορθώθηκε πάλιν ηθικά, ενώ σύγχρονα συναρμολόγησε σφικτά ολόκληρο τον εθνικό του κορμό [...]».

Απ. Βακαλόπουλος, *Νέα Ελληνική Ιστορία*, σ. 383-385 στο *Αξιολόγηση των μαθητών της Γ' τάξης του Ενιαίου Λυκείου στο μάθημα Θέματα Νεοελληνικής Ιστορίας*, τχ. Β, ΚΕΕ, Αθήνα 2000, σ. 205-206.

ΚΕΙΜΕΝΟ Γ

[...] Δόθηκε ιδιαίτερη ώθηση σε τομείς της γεωργίας, όπως η αμπελουργία και η μεταξοσκωληκοτροφία ιδιαίτερα στις περιοχές Αξιούπολης, Βέροιας, Έδεσσας, Αριδαίας, Φλώρινας, και στη ροδοκαλλιέργεια για ροδέλαιο στις περιοχές Έδεσσας, Βέροιας και Δράμας. Παράλληλα, οι πρόσφυγες [...] φύτεψαν αμπέλια αμερικανικής προέλευσης που δεν προσβάλλονταν από τη φυλλοξήρα. [...]

Ρ. Αλβανού, «Οι πρόσφυγες και η αγροτική επανάσταση του Μεσοπολέμου» στο *Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΜΙΚΡΑΣ ΑΣΙΑΣ*, Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία, Οκτώβριος 2011, Αθήνα σ. 64.

ΠΙΝΑΚΑΣ

Παραγωγή δημητριακών, καπνού και βάμβακος
(σε χιλιάδες τόννους)

Έτος	Δημητριακά	Καπνός	Βαμβάκι
1921	624,8	23,3	3,8
1922	534,8	19,8	5,0
1923	602,3	37,8	8,0
1924	683,0	50,2	10,2
1925	708,7	60,8	10,5

(Πηγή: Foreign Office, 371: Annual reports on Greece, 1920-25 The Statesman's Year-Book, 1919-27.) *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τ. ΙΕ': *Νεώτερος Ελληνισμός από το 1913 ως το 1941*, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 20002, σ. 297.

*Όλα τα κείμενα αποδόθηκαν σε μονοτονικό· διατηρήθηκε, όμως, η ορθογραφία τους.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ**ΟΜΑΔΑ ΠΡΩΤΗ**

A1 α. Σχολ. Βιβλίο, σελ. 42: Είναι η κατάργηση των μεγάλων ιδιοκτησιών και η κατάτμηση των αξιοποιήσιμων εδαφών σε μικρές παραγωγικές μονάδες οικογενειακού χαρακτήρα, που ανταποκρίνονταν

καλύτερα στις νέες παραγωγικές και κοινωνικές συνθήκες. Οι δρόμοι για την αγροτική μεταρρύθμιση άνοιξαν μετά τη βιομηχανική επανάσταση, τότε δηλαδή που η κατοχή γης έπαυε προοδευτικά να είναι πηγή εξουσίας και κοινωνικού-ταξικού κύρους.

β. Σχολ. Βιβλίο, σσ.86-88 «Το 1909...επιτύχει τις επιδιώξεις του»

γ. σελ. 96 και 144, Η συνθήκη των Σεβρών (28 Ιουλίου / 10 Αυγούστου 1920) αποτέλεσε τη μεγαλύτερη διπλωματική επιτυχία της Ελλάδας και δικαίωσε την τολμηρή πολιτική του Ελ. Βενιζέλου. Η μικρή Ελλάδα των παραμονών των Βαλκανικών πολέμων γίνεται με την υπογραφή της Συνθήκης «Η Ελλάδα των δύο Ηπείρων και των πέντε θαλασσών». Μεταξύ άλλων όριζε ότι η περιοχή της Σμύρνης θα βρισκόταν υπό ελληνική διοίκηση και κατοχή για πέντε χρόνια. Ύστερα από την περίοδο αυτή θα μπορούσαν οι κάτοικοι με δημοψήφισμα να αποφασίσουν την προσάρτηση της περιοχής στην Ελλάδα. Το όραμα της Μεγάλης Ιδέας φαίνεται να γίνεται απτή πραγματικότητα.

A2. α. Λάθος

β. Σωστό

γ. Σωστό

δ. Σωστό

ε. Λάθος

B1. α. Σχολικό βιβλίο σελ 84 « Η οργάνωση των κομμάτων...εκλογικής τους περιφέρειας»

β. Σχολικό βιβλίο σελ. 84 «Αντίθετα με άλλες χώρες της Ευρώπης, στο τελευταίο τέταρτο του 19^{ου} αιώνα δεν προέκυψαν ταξικά κόμματα*. Στην Ελλάδα...ενεργού πληθυσμού»

* Μπορούμε να προσθέσουμε και από τη σελ. 272 ότι ταξικά είναι τα κόμματα που εκπροσωπούν κατά κύριο λόγο ή αποκλειστικά τα συμφέροντα μιας κοινωνικής τάξης.

B2 α. Σχολικό βιβλίο σελ. 251 «Τον Απρίλιο του 1919 ο μητροπολίτης Χρυσάνθος επισκέφθηκε τον Έλληνα πρωθυπουργό στο Παρίσι...υπέρ του λαού σας»

β. Σχολικό βιβλίο σσ. 252-253 «Παρά το αρνητικό κλίμα που δημιουργήθηκε...4 Σεπτεμβρίου του ίδιου έτους»

ΟΜΑΔΑ ΔΕΥΤΕΡΗ

Γ1 α) Σχολικό βιβλίο σελ. 90 και 91. Ο Βενιζέλος πήρε εντολή σχηματισμού κυβέρνησης μετά την παραίτηση της Κυβέρνησης Δραγούμη. Στις 6 Οκτωβρίου 1910 ορκίστηκε η κυβέρνηση υπό τον Ελευθέριο Βενιζέλο, ο οποίος ανέλαβε τα υπουργεία των Στρατιωτικών και των Ναυτικών. Στις 8 Οκτωβρίου αναπτύχθηκαν στο κοινοβούλιο οι βασικές κυβερνητικές θέσεις και στις 9 Οκτωβρίου ολοκληρώθηκε η συζήτηση γύρω από τις προγραμματικές δηλώσεις της κυβέρνησης. Επειδή, όμως, η κυβέρνηση αντιμετώπιζε προβλήματα με την εξασφάλιση ψήφου εμπιστοσύνης, όταν διαπιστώθηκε έλλειψη απαρτίας, ο Βενιζέλος υπέβαλε την παραίτησή του και εισηγήθηκε τη διάλυση του σώματος της Βουλής στο βασιλιά Γεώργιο Α' και σε συνεννόηση μαζί του προχώρησε στις 12 Οκτωβρίου στην προκήρυξη νέων εκλογών. Αυτό το διάβημα αναστάτωσε τα παλαιά κόμματα τα οποία αντέδρασαν, θεωρώντας αντισυνταγματική την κίνηση του βασιλιά, και αποφάσισαν να μην συμμετάσχουν στην επόμενη εκλογική αναμέτρηση (Νοέμβριος 1910). Σύμφωνα με το απόσπασμα από την Ιστορία του Ελληνικού Έθνους ο Γ. Θεοτόκης, ο Δ. Ράλλης και ο Κ. Μαυρομιχάλης «αποφάσισαν να καταγγείλουν τη βίαιη διάλυση της βουλής». Η κίνηση αυτή των παλαιών κομμάτων ήταν «εντούτοις στην ουσία συνυφασμένη λιγότερο με την καταγγελία της βασιλικής πρωτοβουλίας και περισσότερο με τη συνειδητοποίηση του πολιτικού αδιεξόδου όπου είχαν περιπέσει». Επέλεξαν ως εκ τούτου την οδό της αποχής από την εκλογική αναμέτρηση, προσδοκώντας ότι στο μέλλον θα ήταν ευνοϊκότερες γι' αυτούς οι συνθήκες. Ωστόσο, αξιολογώντας την κίνηση των παλαιών κομμάτων, είναι αμφίβολο αν οι εκπρόσωποι της παλαιάς πολιτικής σκηνης είχαν σταθμίσει τα νέα κοινωνικοπολιτικά δεδομένα που επικρατούσαν στη χώρα την πρώτη κρίσιμη δεκαετία του 20^{ου} αιώνα. Πάντως σε αυτές τις εκλογές οι Φιλελεύθεροι κέρδισαν τη συντριπτική πλειονότητα των εδρών: 307, σε σύνολο 362. Ο Βενιζέλος ήταν πλέον ελεύθερος να προχωρήσει στο μεταρρυθμιστικό του έργο, που αφορούσε κυρίως στην τροποποίηση του συντάγματος και στην αναμόρφωση του δημόσιου και του ιδιωτικού βίου.

Το ρεύμα που είχε το κόμμα του Βενιζέλου φάνηκε και στις επόμενες εκλογές του Μαρτίου του 1912, στις οποίες πήραν μέρος όλες οι πολιτικές δυνάμεις. Ο Βενιζέλος και οι Φιλελεύθεροι και πάλι θριάμβευσαν αναδεικνύοντας 146 βουλευτές, ενώ τα άλλα κόμματα μόνο 36. Πιο συγκεκριμένα, όπως αναφέρει ο Παπαρρηγόπουλος, οι υποψήφιοι των παλαιών κομμάτων εκλέχθηκαν βουλευτές στις περιφέρειες όπου οι υποψήφιοί τους διέθεταν προσωπικότητες πρώτου μεγέθους. Επίσης ο Δ. Ράλλης και ο Α. Ζαΐμης κατέλαβαν έδρες μόνο στις αναπληρωματικές εκλογές που διενεργήθηκαν σε ορισμένες περιοχές. Τέλος «στη νέα Βουλή άσκησαν την αντιπολίτευση οι παλιοί

ηγέτες Γ. Θεοτόκης, Δ. Ράλλης, Κ. Μαυρομιχάλης και οι νέοι πολιτικοί ηγέτες Δ. Γούναρης, Π. Τσαλδάρης και λίγο αργότερα ο Ν. Δημητρακόπουλος». Κρίνοντας το αποτέλεσμα των εκλογών του Νοεμβρίου του 1912 είναι εμφανές ότι η πλειοψηφία των ψηφοφόρων και αυτή τη φορά τάχθηκε υπέρ του κόμματος των Φιλελευθέρων, επειδή οι καινοτομίες που είχαν εισηγηθεί γέννησαν την ελπίδα για την επίλυση σημαντικών κοινωνικών προβλημάτων.

β) Σχολικό βιβλίο σελ. 218-219, ενότητα 8. Η Βουλή που σχηματίστηκε μετά τις εκλογές του Μαρτίου του 1912 ήταν εκείνη που οδήγησε σε θρίαμβο την Ελλάδα το επόμενο χρονικό διάστημα, ωστόσο η συγκρότησή της έγινε κάτω από δραματικές συνθήκες την εποχή που είχε δημιουργηθεί η «τελευταία ανάφλεξη» του Κρητικού Ζητήματος. Ήδη από το 1910, που ο Ελευθέριος Βενιζέλος ανέλαβε την πρωθυπουργία, είχαν ξεκινήσει οι διεργασίες για την οριστική επίλυση του Κρητικού Ζητήματος. Η ανάληψη της πρωθυπουργίας εκ μέρους του είχε δημιουργήσει την προσδοκία ότι θα μπορούσε να λυθεί το Κρητικό Ζήτημα, παρά την ύπαρξη αμφιθυμικών αισθημάτων και φόβων. Ενδεχομένως η εκδήλωση αμφιβολιών στο πρόσωπο του Βενιζέλου γεννήθηκε από τη σταθερή του άρνηση να επιτρέψει την είσοδο των Κρητών βουλευτών, που αναδείχθηκαν στις εκλογές που διενεργήθηκαν στην Κρήτη σκόπιμα την ίδια μέρα με την Ελλάδα, στο ελληνικό Κοινοβούλιο. Η επιλογή του πρωθυπουργού δεν ήταν απερίσκεπτη. Ο Έλληνας πρωθυπουργός γνωρίζοντας να κινείται στους λαβύρινθους της ευρωπαϊκής διπλωματίας και να σώζει τις εθνικές υποθέσεις σε κρίσιμες περιστάσεις, με το οξύτατο πολιτικό του αισθητήριο αντιλήφθηκε ότι δεν είχε φτάσει το πλήρωμα του χρόνου για την οριστική επίλυση του Κρητικού Ζητήματος. Όπως αναφέρεται στην ιστορία του Ελληνικού Έθνους του Παπαρρηγόπουλου, τα αποτελέσματα των εκλογών στην Κρήτη ήταν διαφορετικά από αυτά στην Ελλάδα, «καθώς το κόμμα του Ε. Βενιζέλου εξέλεξε μόνο 23 βουλευτές σε σύνολο 69». Παράλληλα, η εκδήλωση του κινήματος των Νεοτούρκων και η διακήρυξη της ένωσης της Κρήτης με την Ελλάδα αποτέλεσαν γεγονότα, τα οποία θα μπορούσαν να προκαλέσουν την Τουρκία και να οδηγήσουν τη χώρα σε πολεμική εμπλοκή με τη γειτονική χώρα σε μια περίοδο που η Ελλάδα ήταν ανέτοιμη. Σταθμίζοντας, λοιπόν, αυτά τα δεδομένα ο πρωθυπουργός έκρινε ότι δεν έπρεπε να γίνουν αποδεκτοί οι Κρήτες βουλευτές στο ελληνικό Κοινοβούλιο για να μην οξυνθούν τα πνεύματα. Η πρωτοβουλία αυτή του Βενιζέλου είχε μεγάλο ψυχικό κόστος για τον ίδιο με δεδομένο ότι υπήρξε αγωνιστής και επαναστάτης αλλά παρά τις αντιδράσεις που προκλήθηκαν έμεινε συνεπής στην απόφασή του.

Η δικαίωση ήρθε για τον πρωθυπουργό και την ελληνική πολιτική συλλήβδην μετά την έκρηξη των Βαλκανικών πολέμων τον Οκτώβριο

του 1912. Εκείνο που δεν είχε κατορθώσει να λύσει η διπλωματία, το έλυσε ο πόλεμος. Με την κήρυξη του πολέμου εναντίον της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας οι πύλες του ελληνικού Κοινοβουλίου άνοιξαν για τους Κρήτες βουλευτές, που έγιναν δεκτοί με εκδηλώσεις απερίγραπτου πατριωτικού ενθουσιασμού. Ο Πρόεδρος της Βουλής των Ελλήνων ανέγνωσε ψήφισμα, σύμφωνα με το οποίο «η Ελλάς αποδέχεται όπως του λοιπού ενυπάρχη κοινόν Κοινοβούλιον δια το ελεύθερον Βασίλειον και δια την νήσον Κρήτην». Αλλά ο Βενιζέλος δεν προχώρησε περισσότερο, για να μην διαταράξει τις σχέσεις του με τις ευρωπαϊκές Δυνάμεις, εν όψει και του πολέμου που είχε αρχίσει. Αρκέστηκε να αποστείλει στην Κρήτη ως Γενικό Διοικητή το φίλο του Στέφανο Δραγούμη, ο οποίος ανέλαβε τα καθήκοντά του στις 12 Οκτωβρίου 1912.

Η οριστική επίλυση του Κρητικού Ζητήματος ήρθε με την επίσημη ένωση της Κρήτης με την Ελλάδα την 1^η Δεκεμβρίου του 1913. Η στάση αναμονή που διατήρησε ο Βενιζέλος, σε συνδυασμό με την ικανότητά του να σταθμίζει και να αξιολογεί τις διεθνείς εξελίξεις και τις συγκυρίες είχε ως αποτέλεσμα την πλήρη επιτυχία της πολιτικής του και τη δικαίωση των εθνικών ζητημάτων.

Δ1 α. Σχολικό βιβλίο σελ. 166-167. Η Μικρασιατική καταστροφή επηρέασε σημαντικά την πορεία του ελληνικού έθνους στη σύγχρονη εποχή. Ορισμένοι την παραλλήλισαν με την πτώση της Κωνσταντινούπολης το 1453, ενώ άλλοι θεώρησαν το 1922 ως αφετηρία της νέας Ελλάδας. Το προσφυγικό ζήτημα, ως συνέπεια της Μικρασιατικής καταστροφής, αποτέλεσε για την Ελλάδα ένα οικονομικό, κοινωνικό, πολιτικό και πολιτιστικό ζήτημα μεγάλης σπουδαιότητας, με επιπτώσεις σε όλους τους τομείς της ζωής του νεοελληνικού έθνους.

Σημαντικές ήταν οι επιπτώσεις από την άφιξη των προσφύγων στη εθνολογική σύσταση του πληθυσμού της Ελλάδας. Το 1920 η Ελλάδα είχε 20% μη Έλληνες ορθοδόξους, ενώ το 1928 μόλις 6%. Ο ελληνικός πληθυσμός της Δυτικής Θράκης και της Ηπείρου αυξήθηκε, ενώ η Κρήτη, η Λέσβος και η Λήμνος εξελληνίστηκαν πλήρως. Όπως συμπληρωματικά αναφέρεται στο πρώτο απόσπασμα από τον συγγραφέα Γ. Γιαννακόπουλο η ενίσχυση του ελληνικού στοιχείου στη Θράκη μετά το τέλος των Βαλκανικών πολέμων αποτέλεσε άμεση προτεραιότητα για το ελληνικό κράτος. Σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία που παρατίθενται το 1924 το 62,1% του πληθυσμού της περιοχής ήταν Έλληνες, ενώ το 1928 ο ένας στους τρεις κατοίκους της ίδιας γεωγραφικής ζώνης ήταν πρόσφυγας.

Η κυριότερη όμως μεταβολή στην εθνολογική σύσταση λόγω της εγκατάστασης των προσφύγων συνέβη στη Μακεδονία. Το ποσοστό των μη Ελλήνων ορθοδόξων που ήταν 48% το 1920, έπεσε στο 12% το 1928. Η ενίσχυση του ελληνικού χαρακτήρα της Μακεδονίας είχε μεγάλη

σημασία για τη διατήρηση της εδαφικής ακεραιότητας της Ελλάδας. Εξάλλου, αραιοκατοικημένες περιοχές της Βόρειας Ελλάδας, κάποιες από αυτές παραμεθόριες, εποίκιστηκαν από πρόσφυγες. Με τον τρόπο αυτό κατοχυρώθηκαν οι νέες περιοχές που ενώθηκαν με την Ελλάδα μετά τους Βαλκανικούς πολέμους και ενσωματώθηκαν στον εθνικό κορμό. Στη χρονική περίοδο του μεσοπολέμου που ακολούθησε οι μειονότητες αντιπροσώπευαν λιγότερο πλέον του 7% του συνολικού πληθυσμού.

Τις πολύ σημαντικές μεταβολές στην εθνολογική σύσταση του πληθυσμού της χώρας τόνιζαν εκείνο το διάστημα Έλληνες και ξένοι. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το απόσπασμα με τις δηλώσεις του Ελευθ. Βενιζέλου σε λόγο του το 1929, ο οποίος διαπίστωνε τη μεγάλη αλλαγή που είχε συμβεί στην εθνική ομοιογένεια της χώρας μετά την έλευση των προσφύγων, επισημαίνοντας πως είναι η πρώτη φορά στην ιστορία του ελληνισμού που το κράτος είναι τόσο μεγάλο σε έκταση και τόσο ομοιόμορφο πληθυσμιακά «...δεν υπήρξε... ομοιογενές». Ενώ, σύμφωνα με τα λεγόμενα του Γερμανού Stephan Ronhart η Ελλάδα, αφότου δέχθηκε στο έδαφός της τα πλήθη των προσφύγων, απέκτησε ένα ομοιογενές σύνολο 6.550.000 ανθρώπων που μιλούσαν την ίδια γλώσσα και ασπάζονταν το ίδιο θρήσκευμα, τονίζοντας ότι το κράτος με το πρόγραμμα περίθαλψης και αποκατάστασης των προσφύγων προσέφερε, αφενός καταφύγιο στους κατατρεγμένους αυτούς ανθρώπους, αλλά ταυτόχρονα βοηθήθηκε από την άφιξή τους, ανορθώθηκε σε όλους τους τομείς και «συναρμολόγησε σφικτά ολόκληρο τον εθνικό κορμό» του νεοελληνικού κράτους.

β. Σχολικό βιβλίο σελ. 167-168. Κατά τη διάρκεια του Μεσοπολέμου η συνεισφορά των προσφύγων στον οικονομικό τομέα της Ελλάδας αποτέλεσε πεδίο αντεγκλήσεων και αντιπαραθέσεων. Για ένα διάστημα η άφιξή τους φαινόταν δυσβάστακτο φορτίο για την ελληνική οικονομία. Μεσοπρόθεσμα όμως αυτή ωφελήθηκε από την εγκατάστασή τους.

Κατ' αρχήν αναδιαρθρώθηκαν οι καλλιέργειες και η αγροτική παραγωγή πολλαπλασιάστηκε. Σε μια δεκαετία (1922-1931) οι καλλιεργούμενες εκτάσεις αυξήθηκαν περίπου κατά 50%, η γεωργική παραγωγή διπλασιάστηκε και εξασφαλίστηκε επάρκεια σε σιτηρά. Οι πρόσφυγες εφάρμοσαν νέες καλλιεργητικές μεθόδους, όπως την πολυκαλλιέργεια και την αμειψισπορά, ενώ διαδόθηκε η χρήση σύγχρονων εργαλείων και μηχανημάτων. Η έλλειψη γεωργικών εκτάσεων προς διανομή στους πρόσφυγες υποχρέωσε το κράτος να αναλάβει την κατασκευή μεγάλων εγγειοβελτιωτικών και αντιπλημμυρικών έργων, ιδιαίτερα στο διάστημα 1928-1932, κατεξοχήν στις γεωγραφικές ζώνες της Βόρειας Ελλάδας (Μακεδονία, Θράκη - αύξηση 100%). Όπως επιβεβαιώνεται στο δεύτερο παράθεμα στις

πεδιάδες των Σερρών, της Δράμας και της Θεσσαλονίκης εκτελέστηκαν μεγάλα αποστραγγιστικά και αρδευτικά έργα από τις κυβερνήσεις της περιόδου με αποτέλεσμα την αύξηση των καλλιεργήσιμων εκτάσεων και την ενίσχυση της γεωργίας. Οι κοίτες χειμάρρων και μεγάλων ποταμών, όπως του Αξιού και του Στρυμόνα διευθετήθηκαν με τα έργα αποξήρανσης. Τις νέες γεωργικές εκτάσεις τις παρέδωσαν σε ντόπιους και πρόσφυγες.

Επιπροσθέτως, εισήχθησαν νέες καλλιέργειες ή επεκτάθηκαν οι παλιές (καπνός, βαμβάκι, σταφίδα). Σημαντικά είναι τα στοιχεία που αντλούμε από τον στατιστικό πίνακα για την ανάπτυξη που γνώρισαν οι καλλιέργειες δημητριακών, καπνού και βάμβακος της Ελλάδας την περίοδο 1921 έως και 1925. Ο πίνακας που αντλείται από το Foreign Office, 371 και την ετήσια έκθεση για την Ελλάδα επιβεβαιώνει την αύξουσα πορεία στην παραγωγή αυτών των προϊόντων αμέσως μετά την έλευση του προσφυγικού πληθυσμού. Την περίοδο πριν από τη μικρασιατική καταστροφή (1921) η παραγωγή δημητριακών ήταν 624, 8 τόνοι, η αντίστοιχη του καπνού 32,3 και του βάμβακος 3,8 τόνοι. Η Μικρασιατική εκστρατεία απορρόφησε όλη την προσοχή και τη δραστηριότητα των Ελλήνων, αφού το 1922 η παραγωγή σημείωσε φθίνουσα πορεία (δημητριακά: 534,8 τόνοι, καπνός: 19,8 τόνοι), με εξαίρεση το βαμβάκι του οποίου η παραγωγή αυξήθηκε κατά 1, 2 τόνους. Όμως μετά το 1922, με τη μεγάλη εισροή των προσφύγων και την προώθηση της αγροτικής αποκατάστασης η παραγωγή των αγροτικών προϊόντων εκτοξεύθηκε (το έτος 1925, δημητριακά 708,7 τόνοι, καπνός: 60,8 τόνοι, βαμβάκι 10,5 τόνοι)

Επιπλέον, η κτηνοτροφία και η πτηνοτροφία βελτιώθηκαν ποσοτικά και ποιοτικά. Ενώ, η δενδροκομία, η σηροτροφία και η αλιεία αναπτύχθηκαν από πρόσφυγες που ήταν ειδικευμένοι σε αυτές τις ασχολίες στην πατρίδα τους. Όπως συμπληρωματικά αναφέρεται στο τρίτο παράθεμα, η αμπελουργία και η μεταξοσκωληκοτροφία αναπτύχθηκαν ιδιαίτερα στις περιοχές της Βόρειας Ελλάδας (Αξιούπολη, Βέροια, Έδεσσα, Αριδαία, Φλώρινα), ενώ και η ροδοκαλλιέργεια για ροδέλαιο γνώρισε ώθηση στις ίδιες ζώνες (Έδεσσα, Βέροια, Δράμα). Οι πρόσφυγες φύτεψαν στις ελληνικές περιοχές αμπέλια αμερικανικής προέλευσης που δεν προσβάλλονταν από το έντομο της φυλλοξήρας.

Όλα τα παραπάνω στοιχεία επιβεβαιώνουν πως το ελληνικό κράτος με την άφιξη των προσφύγων υποχρεώθηκε να προχωρήσει σε ενέργειες και να λάβει μέτρα ενισχυτικά για τον πρωτογενή τομέα της οικονομίας της χώρας. Οι πρόσφυγες από την πλευρά τους με τις γνώσεις και τη διάθεση να ξαναδημιουργήσουν όσα έχασαν μέσα στην καταστροφή συνέβαλαν στην ανάπτυξη αυτή και στην τόνωση της εθνικής οικονομίας.

**ΤΙΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΕΠΙΜΕΛΗΘΗΚΕ Ο ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ ΤΩΝ
ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΩΝ
«ΟΜΟΚΕΝΤΡΟ» ΦΛΩΡΟΠΟΥΛΟΥ**

ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ Μ. - ΧΟΝΔΡΟΥ Α.